

СТАНОВИЩЕ

от д-р Надка Николова Николова, професор,
Шуменски университет „Еп. Константин Преславски“, пенсионер

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*
професионално направление 2.1. *Филология*, научна
докторска програма Български език (История на новобългарския книжовен език)

Автор: Детелина Георгиева Овчарова

Тема: Двуетичните разговорници през XIX век (социолингвистичен и лингвистичен дискурс)

Научен ръководител: проф. д.ф.н. Диана Петрова Иванова – ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № Р33-6107 от 23.12.20 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: *Двуетичните разговорници през XIX век (социолингвистичен и лингвистичен дискурс)* за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1. Филология докторска програма Български език (История на новобългарския книжовен език).

Автор на дисертационния труд е Детелина Георгиева Овчарова – докторантка в редовна форма на обучение към Катедрата по български език на Филологическия факултет, с научен ръководител проф. д.ф.н. Диана Петрова Иванова, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“. Представеният от докторантката комплект с материали на електронен носител е в съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и съдържа всички необходими документи:

Бележки и коментар по документите: Документацията за предстоящата процедура по защита на дисертационния труд е в пълна изправност и отговаря на всички изисквания на ЗНСНЗ. В автобиографията следва да намери място зачисляването, темата на докторантурата и научният ръководител, както и датата на отчисляване.

2. Актуалност на тематиката

Темата на дисертационния труд е актуална, съдържателна и интересна. Изборът ѝ е продиктуван от обстоятелството, че все още липсва системно описание на възрожденските разговорници, които са една моментна снимка на новобългарския книжовен език във времето, в което са се появили. Тяхното изследване от лингвистичен и социолингвистичен аспект би допринесло за оценяването им от гледна точка не само на регистрацията на нормативно-езиковите елементи, но и на тяхната перспективност.

3. Познаване на проблема

Докторантката познава състоянието на проблема, което се вижда от т. 6 на уводната част („Изследвания, свързани с темата“, с. 13–16), от респектиращия библиографски апарат (190 единици), както и от цялостния анализ.

4. Методика на изследването

Двата избрани метода – дескриптивно-описателен и теоретико-типологичен, а така също и хронологичният и интердисциплинарният подход са подходящо избрани. Те позволяват на дисертантката, анализирайки 22 разговорника, отпечатани в периода 30-те – 70-те г. на 19. век, да представи, проучи и обобщи състоянието на този специфичен жанр, съпътстващ поривите на

възрожденеца българин да се приобщи към чуждоезичния свят, и да направи анализ от структурно-съдържателен, социолингвистичен и лингвистичен аспект. Във връзка с това тя си поставя пет задачи, които – по мое мнение – успява да реши.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Изследването започва с *увод*, в който са налице задължителните компоненти: актуалност и значимост на темата, определяне на обекта и предмета на изследването, избиране на методи и методология за осъществяването му, поставяне на (хипо)тезата, посочване на целта и свързаните с нея задачи. Тези компоненти са представени сериозно и убедително.

Следват четири глави и заключение, построени по каноните на дисертационното изследване. Логично *първата глава* (с. 17 – 75), която представя изследваните обекти, има по-теоретичен и общ характер. Разговорниците се класифицират според предназначението им, речниковите им характеристики, тематиката и структурата им. Като се опира на проверени класификационни белези, Д. Овчарова ги интерпретира съобразно хронологичния метод, като са открити двата подпериода – втората и третата четвърт на 19. век, което е един стандартен подход, проверен в много изследвания по ИНБКЕ. Лично за мен най-любопитният момент в нея е за възгледите на възрожденските книжовници, отразени в предисловията на разговорниците, тъй като именно оттам може да се види намерението на авторите по отношение на езика и нормите, което определя до висока степен значимостта им като нормо-утвърждаващи тектове.

Специално място е отредено на другия аспект на изследването – социолингвистичния, на който е посветена *втората глава* (с. 76 – 117). Докторантката е проследила биографията на авторите, откроявайки онези значими моменти, които имат отношение към тяхната образование и подтиците за създаване на разговорниците. Смятам, че това е много сполучливо нейно решение, тъй като в проучване с такъв характер всеки факт от житейския път на авторите има важно значение, което се отразява не само на създаването на разговорника като езиков факт, но и като отражение на светогледа на българина възрожденец. Тук намира място и прегледът на етикетните формули и клишета.

Очаквано най-обемна е *третата глава* (с. 118 – 214), която занимава с лингвистичните особености на изследваните обекти. Впечатление прави, че Д. Овчарова не се е задоволила с представяне на нормативни модели и търсенето в тях на влияние на един или друг езиково-правописен модел. Нейните намерения в това отношение са по-широки. Във всичките части на главата е търсено специфичното за всяко езиково равнище: фонетично, лексикално, морфологично и синтактично. Обяснимо (тъй като проследяването на езиковите особености във всичките 22 разговорника би била огромна задача) е фокусирането на авторката върху три от тях: два от А. Гранитски (един от руско-българските и един френско-български) и два руско-български – от А. Грантски и от С. Филаретов, издадени в интервал от почти 20 години. Целта ѝ явно е да се сравнят лексикалните особености на първите два, а при вторите – да проследи развитието в схващанията и практиката на А. Гранитски. Разбира се, привлечени са много подкрепящи примери и от останалите разговорници. Това прави възможна съпоставката на подбрани графични, правописни и граматични особености с особеностите на автори и правописно-езикови модели през съответния период. Върху лексиката на разговорниците е отделено подчертано внимание, за да се постави тя на фона на активно създаващия се речник в съответния период от разво на НКЕ. Речевият етикет и етикетните формули в източниците са тълкувани смислено, с разбиране. Коментиранията чуждоезична лексика в българската част би била интересна и с оглед на пуристичните усилия на възрожденската пишеща интелигенция през посочения период.

Четвъртата глава (с. 186 – 202) е съсредоточена върху преводаческите усилия на авторите на разговорници. За интерпретацията им Д. Овчарова се е доверила на авторитетни изследвания върху проблемите на превода. Тази глава изисква много широка култура, тъй като предполага основни знания по съответните езици, за да може да се прецени доколко преводът е

буквален, доколко – по смисъл. Авторката се справила много добре и с този аспект на изследвания обект.

Заключителната част на дисертационният труд доказва приносния му характер в няколко отношения. Направена е типология на двуезичните разговорници през периода, като е намерено мястото им в процесите на формиране на НБКЕ. Допълнени са представите на съвременната наука за методиката на чуждоезиковото обучение и преводаческите принципи през Възраждането.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Повече от изискуемите за процедурата са *публикациите* на Д. Овчарова. Пет от тях вече са издадени, две са приети за печат. Всички тези публикации, както и самият идеен проект – под деликатното ръководство на научния ръководител, както и цялостният дисертационен труд са оригинален личен актив на авторката.

7. Автореферат

Авторефератът е структуриран съобразно текста на дисертацията. В него са концентрирани най-важните моменти от нея. От него личи, че това е изследване, извършено самостоятелно, добросъвестно, теоретично добре подплатено и изключително полезно за изследвачите на НБКЕ. Научните приноси на изследването са отлично формулирани и добре открити.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертационният труд несъмнено ще бъде използван като ценен справочен източник. Естествено анализът на езиковата част на онези разговорници, останали встрани от централното внимание на авторката поради обемния си характер, би могъл да се доразвие. Изводите и заключенията може да се използват в бъдещи проучвания на периода 30-те – 70-те г. на 19. в.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените материали – дисертационното изследване, авторефератът, публикациите, както и изискуемите документи отговарят на ЗРАСРБ и Правилника за прилагането му в ПУ „Паисий Хилендарски“. Те несъмнено доказват, че Детелина Овчарова има задълбочена теоретична подготовка и професионални практически умения по лингвистика. Дисертантката убедително е доказала, че притежава качествата на изследовател, който е в състояние да се справи самостоятелно и успешно с осъществяване на научно издирване в посочената област. Това ми дава основание да изразя дълбокото си убеждение, че г-жа Детелина Георгиева Овчарова напълно заслужава *да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен доктор* в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Български език (История на новобългарския книжовен език), и се присъединявам към почитаемите членове на научното жури, като подкрепям с положителен вот нейните усилия.

18.02.2021 г.

Изготвил становището:
(проф. д-р Надка Николова)